

## ТЕРРОРИЗМ ВА ЭКСТРЕМИЗМ – ЗУХУРОТИ НОМАТЛУБИ ЗАМОНИ МУОСИР

Дар ибтидои асри XXI инсоният бо хатари чиддие рӯ ба рӯ гаштааст, ки номи он “Терроризми байналмилалӣ” мебошад. Терроризм ва ифротгарой яке аз зуҳуроти номатлуб дар замони имрӯза ба шумор меравад, зеро зуҳуроти мазкур боиси ба миён омадани оқибатҳои нохуш – таҳдид ё истифодаи зӯрварӣ, расонидани зарари вазнин, тачовуз ба ҳаёти арбоби давлатӣ ё ҷамъиятӣ, бенизоми, тағйири сохти конституционӣ дар мамлакат, ғасби ҳокимият ва азони худ кардани ваколатҳои он, барангехтани низои миллий, иҷтимоӣ ва динӣ мебошад.

Имрӯз терроризм дар минтақаҳои гуногуни ҷаҳон доман паҳн карда, хатари бузурги иҷтимоӣ дорад ва барои амнияти давлатҳои алоҳида ва минтақаҳо воқеан таҳдид эҷод менамояд. Айни замон вазъи марбут ба амалҳои террористӣ дар ҷаҳон муташанниҷ боки менамояд. Сарфи назар аз тадбирҳои соҳаи охир андешидашуда дар баҳши мубориза бо терроризм, таҳдиди амалҳои нави террористӣ на фақат аз байн нарафтааст, балки афзоиш ёфтааст.

Дар гушаҳои гуногуни ҷаҳон ғайриқонунии соҳаҳои террористӣ ва ташкилоту созмонҳои маблағ-гузори онҳо ба мушоҳида мерасад. Вобаста ба вазъияте, ки имрӯз дар ҷаҳон ба амал омадааст, яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати сарони давлатҳо, ин мубориза бар зидди экстремизм ва терроризм мебошад.

Дар Паёми навбатии Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллий, Президенти кишвар мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон дар робита ба ин таҳдиду талошҳо омадааст: «Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ ягона узви ҷомеаи ҷаҳонӣ буда, дар ҷараёни таҳаввулоти босуръати ҷаҳонишавии

муносибатҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва рушди соҳаҳои гуногуни ҳаёт қарор дорад». Имрӯз дар як қатор давлатҳо қанҷҳои харобиовар идома дошта, боиси афзоиши шумораи фирориёни иҷборӣ, бекорӣ, гуруснагӣ ва шиддат гирифтани проблемаҳои дигари иҷтимоӣ гардидаанд.

Терроризм ва ифротгарой беш аз ҳарвақта авҷ гирифта, бо оқибатҳои дахшадбору бераҳмонаи худ ба проблемаи чиддитарини инсоният дар асри XXI табдил ёфтааст. Ифротгарой дар қадом шакл набошад, онро мо қабул надорем, чунки ҳуқуқи озодаҳои инсон ва шахрвандонро поймол мекунад.

Қайд кардан ҷоиз аст, ки ифротгарой асосҳои маънавии ҷомеаро вайрон намуда, ба амнияти минтақа, тамоми ҷаҳон, аз ҷумла ба амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳам таҳдид мекунад. Ба муқобили ифротгарой бояд ҳама мубориза баранд. Экстремист шахсест, ки дар ғайриқонунии худ ҷонибдори амалҳои яқравӣ тундравӣ аст. Ин амалу зуҳурот метавонад, дар тамоми соҳаҳои ғайриқонунии инсон – дин, сиёсат, идеология, илм ва ҳатто дар варзиш низ ба миён ояд.

Дар таблиғи ақидаҳои ифротӣ ташкилотҳои махсуси хоричӣ дар минтақа манфиатдоранд ва ин андешаҳо ро миёни ҷавонон таблиғ ва интишор мекунанд. Айни замон гурӯҳҳои террористии ба ном «Давлати исломӣ», «Ҳизб-ут-таҳрир», «Ҳизбуллоҳ», «Ал-қоида», «Боко-ҳарам», «Толибон» ва монанди инҳо барои анҷом додани ғаразҳои сиёсӣ иҷтимоӣ ғайриқонули доранд. Махсусан барои гирифтани нуқтаҳои коркарди нафту газ ва дигар сарватҳои зеризаминӣ, ки паси он миллиардҳо доллар меистанд.

Вобаста ба гуфтаҳои боло Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун як узви комилҳуқуқи ҷомеаи

ҷаҳони мубориза бар зидди терроризм ва экстремизмро яке аз ҳадафҳои асосии худ қарор дода, дар ин самт тадбирҳои намуна истадааст. Чунон ки дар боло қайд карда шуд, ҷинойтҳои хусусияти террористӣ ва экстремистӣ дошта ба ҷомеаи ҷаҳонӣ таҳдид дорад. Аз ин лиҳоз Ҷумҳурии Тоҷикистон омили мазкур ва конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба инобат гирифта як қатор санадҳои меъриро ҳуқуқи қабул намудааст, ки мутобиқи он сохторҳои давлатию ҷамъиятиро барои мубориза бар зидди ҷинойтҳои хусусияти террористӣ ва экстремистӣ дошта муваззаф гардонидаст.

Дар ин раванд, моддаҳои 6–8-и конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро қайд намудан бамаврид аст, ки дар он бевосита дар ғайриқонунии ҳизбҳои сиёсӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ манъ будани ғасби сохтори давлатӣ қайд гардидааст ва ин арзишҳо арзишҳои олии буда, ба меъёрҳои байналмилалӣ мувофиқат мекунанд. Манъ будани ғасби мусаллаҳонаи давлатӣ ин маънои маҳкум кардани кирдорҳои ҷинойтиро дорад, ки ин маҳкум ҷинойтҳои хусусияти террористӣ ва экстремистидоштаро дар бар мегирад.

Дар баробари ин соли 2007 Қонун дар бораи мубориза бар зидди экстремизм қабул шудааст, ки дар он низ мафҳуми экстремизм, кирдорҳои экстремистӣ, субъектҳои муборизабаранда, масъулияти дигар сохторҳо дар мубориза бар зидди терроризм дарч гардидаанд.

Мо, ҷавонон ҳамеша бо суҳанони Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон пайравӣ намуда, терроризм ва экстремизмро шадидан маҳкум менамоем. Инчунин барои хифзи яқпорчагии ин Ватани бихиштосе ҳамеша омодаем ва сиёсати хирадмандонаю бунёдкоронаи Пешвои миллатро дастгирӣ мекунем.

Марзбониҳои С., Оев М., омӯзгорони кафедраи «Сохтмони гидротехникӣ ва ғайриқонунии умумитехникӣ»



# НУРАФШОН

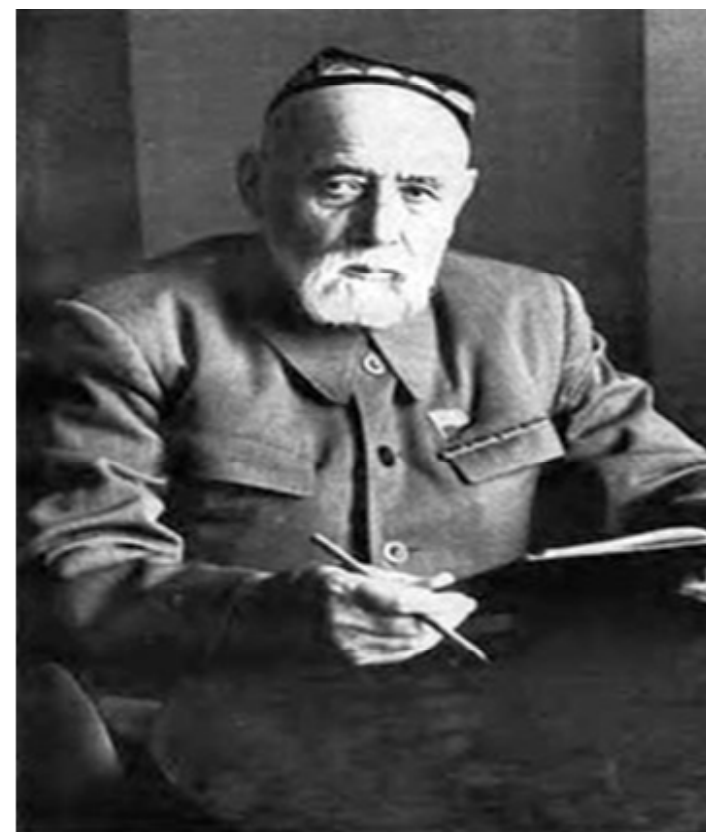


ҶОРШАНБЕ, 25 апрели соли 2018 №4 (40)

Наирияти Донишқадаи энергетикӣи Тоҷикистон

Баҳшида ба 140-солагии устод Садриддин Айни

## УМРИ АЙНИ АЗ БАРОИ ХАЛҚ САРФИ ХОМА ШУД...



Оре, устод дуруст мефармояд. Танҳо тавассути дониш ва тарбияи дуруст мо метавонем фотехи қуллаҳои баланди инсонӣ шавем. Тавлиди ӯ тулуи як хуршед буд. Хуршеде, ки тавонист дар оянда синаи зулматро шикофад ва бо нури маърифати хеш ҷаҳонро равшанӣ бахшад. Ин офтоб аз кучо буд? Қай тулуъ кард? Офтоби осмони маърифат Садриддин Саидмуродхоҷаи Айни 15 апрели соли 1878 дар рустои Соктари Ғичдувони Аморати Бухоро ба дунё омадааст. Садриддин дар шашсолагӣ ба мактаб меравад. Аммо ҷуноне, ки дар «Мактаби кӯҳна» мегӯяд, бо сабаби дар мактаби писарона савод набаровардани ӯро падар ба мактаби духтарона мегузаронад. Вай чанд сол дар назди Бибихалифа сабақ омӯхта, аз девонҳои Ҳофиз, Бедил ва Навоӣ Фузули як андоза баҳравар мегардад.

Тобистони соли 1889 ба Бухоро ва атрофи он касалии вабо меояд. Садриддин хурдсол дар давоми 40 рӯз падару модари худро аз даст медиҳад. Баъдҳо бо дастгирии маорифпарвар Садрӣ Зиё (падари Муҳаммадҷон Шакурӣ) ба Бухоро рафта, 19 сол таҳсил менамояд. Шиносоӣ бо аҳли илму фарҳанги Бухоро дар ташаккули минбаъдаи Садриддин мусоидат менамояд. Ибтидои соли 1917 бо сабаби рӯй додани ҳодисае Садриддин Айни маҷбур мешавад, ки Бухоро тарк намояд. Бо таъсири Инқилоби февралӣ рус ғайриқонунии ислохотталабии ҷавонбӯхориён вусъат пайдо кард. Амири Бухоро Олимхони мангит маҷбур мешавад, ки дар хусусӣ ислохот фармон барорад. Ин танҳо доме буд барои таъқибу қатли ислохотхоҳон. Ҳокимияти амри Садриддин Айниро низ гунаҳкор доништа дастгир менамояд ва 75 ҷӯб зада ба зиндон мепартояд... Айни дар 45 солагӣ (соли 1923) хонадор шудааст ва фарзандонаш – Камолуддин, Холида ва Лутфия дар шаҳри бостони Сафарқанд ба дунё омадаанд. Баҳорисоли 1951 шӯъбаи Тоҷикистони

Академияи илмҳои Иттиҳоди Шӯравӣ ба Академияи илмҳои Тоҷикистони Шӯравӣ табдил меёбад ва Садриддин Айни аввалин президенти он интихоб мешавад. Ин устодро водор мекунад, ки ба пойтахти кишвар Сталинобод (ҳоло Душанбе) ояд ва ҳаёти минбаъдаи худро онҷо гузаронад. Устод Садриддин Айни моҳи майи соли 1954 дар Сталинобод бемор мешавад ва 15 июли ҳамон сол вафот мекунад. Оромгоҳи ин шахсияти бузург дар боғи шимолии Душанбе, ки номи ӯро дорад, ҷойгир мебошад ва зиёратгоҳи хосу ом аст. Аз устод Айни мероси бойи адабию таърихӣ ва илмӣ ёдгори мондааст, ки ҳар яке бо гаранбаҳои ҳамсанги ганҷи Қорунанд. Устод Садриддин Айни хангоми ҳаёт бисёр ғайриқонунии густурдаи ҷамъиятӣ, инқилобӣ ва адабӣ дошт. (Давомиаш дар саҳ 2.)

НУРАФШОН

МУҲАММАДИ МАСЪУЛ:

Абдуллоев Бахтиёр

ТАРРОҶ:

Абдуллоев БАХТИЁР

Наирияти Донишқадаи энергетикӣи Тоҷикистон

Web: www.det.tj

тел: 777 07 65 85

905 55 17 18

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:

Назарзода Хайрулло

Кибриё Мирзоева

Зарина Шарифова

Ба хотири гуногунандешӣ матолибе низ нашр мешавад, ки рӯнома зимнан метавонад бо муаллифони ҳамакида набошад ва масъулияти онро ба душ нагирад.

Рӯнома моҳе як маротиба дар Маркази инноватсионӣ ва парки технологияи Донишқадаи энергетикӣи Тоҷикистон нашр мешавад. Нишонии мо: н.Қулонов, ҷамоати шаҳраки Бохтариён, кӯчаи Носири Хусрав 73.



Доир ба пахлӯҳои гуногуни фаъолияти Айнӣ бисёр тадқиқот бурда шудааст ва осори зиёде низ матбуъ аст.



Фаъолияти омӯзгори Садриддин Айнӣ ханӯз айёми мадрасахони-яш оғоз гардида, дар ду самт идома ёфтааст:

• *Таълим дар мактабҳои усули нав*

• *Таълифи китобҳои дарсӣ*

Лозим ба ёдоварист, ки мактабҳои усули нав аз макотиби маъмули амирӣ куллан фарқ мекарданд. Хонандагон дар мактабҳои амирӣ, ки Садриддин Айнӣ усули дарсгузари онҳоро дар асари «Мактаби кӯҳна» тасвир кардааст, чанд соли умри худро зоеъ карда, бесавод мемонданд. Хонандагони мактаби кӯҳна танҳо кӯр-кӯрона хондану аз ёд кардани Куръон ва дигар китобҳои диниро меомӯхтанду халос.

Дар макотиби усули нав бошад, хонандагон дар давоми чанд моҳи таҳсил хондану навиштанро аз бар мекарданд. Дар мактабҳои мазкур ғайр аз улуми динӣ боз ба бачаҳо илмҳои табиӣ ва фанҳои дақиқро низ меомӯзонданд. Ҳамаи ин боис шуд, ки муллоҳои мутаассиб зидди макотиби нав ва муаллимони онҳо балво бардоранд. Уламои дин, ки ба дарки аслии таълимоти ислом наме-рафтанд, муаллимони мактаби навро «кофир» ва мактабро «шайтонхона» эълон

карда, аз мардум даъват менамуданд, ки фарзандони худро ба мактабҳои кофирӣ надиҳанд. Дар ҳама ҷо муассисон ва муаллимони мактабҳои навро таҳқиру таҳдид менамуданд, балои охири замон мехонданд. Махсусан Абдувоҳиди Мунзим ва Садриддин Айнӣ зери фишорҳои зиёд қарор доштанд. Аммо пешаи муқаддаси омӯзгориро тарк накарданд, ҳатто лаҳзаҳое будааст, ки барои амон ёфтани аз ҷанги душманон либоҳи занонаро ба бар карда, суйи мактаб рафтаанд. Оқибат ғазаби амир қорашро кард. Мактабҳои усули навро баста, муаллимони онро ҷазо доданд. Аз ҷумла Садриддин Айнӣро низ бо баҳонаҳои гуногун дастгир карда 75 ҷуб (дарра) мезананд. Дар таърихи 9 март соли 1918 бошад барои қасоситонӣ бародари Садриддин Сирочиддинро ба қатл мерасонанд. Садриддин Айнӣ ба ин муносибат марсияи пурсӯзу гудозе навиштааст, ки банди аввалинаш чунин аст:

*Дӯстон ! Фоҷиаи сахт биомад ба сарам,  
Рафт аз ин фоҷиа рӯҳ аз тану, нур аз басарам.  
Хабаре омаду рафт аз дуҷу ҷон тоқату хуш,  
Баъд аз ин кай шавад аз хушу дилу ҷон хабарам.  
Хабар ин аст, ки ба теги ситам кушта шудааст,  
Додарам, қуввату рӯҳу дилу қути чигарам.  
Чигарам об шуду рехт, зи ду чашми торам,  
Чигарам, во чигарам, во чигарам, во чигарам...*

Пас аз интишори ин марсия, ки заволи давлати амириро мехост, таҳқибу таҳдиди Айнӣ боз зиёдтар мешавад. Садриддин Айнӣ бо ёрӣ ва дастгирии инқилобчиёни Самарқанд ба шаҳри Тошкент фирор мекунад ва аз 22 апрел то

22 октябри соли 1918 дар он ҷо мемонад. Баробари баргараф шудани хатар ба Самарқанд бар гашта, дар яке аз мактабҳои усули нав боз ба касби омӯзгорӣ машғул мешавад. Садриддин Айнӣ нисбати миллати шарифи тоҷик бетараф набуд, бинобар ин ҳамеша сайъ мекард, ки ҷавонон ва толибилмони тоҷикро босавод намояд. Садриддин Айнӣ ҳамчун муаллим ва тарбиятгари насли наврас бисёр корхоро ба сомон расонидааст.

Фаъолияти педагогии Айнӣ танҳо бо дарс гуфтан дар мактабҳои усули нав ба охир намерасад. Ҳамчунин Садриддин Айнӣ барои макотиби мазкур китобҳои дарсӣ навиштааст. Ғайр аз ин дар осори адабии худ Садриддин Айнӣ кӯшиш намудааст, ки таълиму тарбия ва ғояҳои онҳоро байни насли наврас ва ҷавонон тарғиб намояд.

Имсол бо ташаббуси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сартосари мамлакат 140-солагии зодрӯзи устод Айнӣ ҷашн гирифта мешавад. Ба ин хотир дар ҳамаи гушаҳои кано-ри кишвар конференсияҳо, чорабинӣҳо ва барномаҳои фарҳангии фароғати баргузор шуда истодааст.

Аз ҷумла санаи 13-апрели соли равон дар толори китобхонаи Донишқадаи энергетикӣ Тоҷикистон конференсияи илмӣ-амалӣ тахти унвони «Умри Айнӣ аз барои халқ сарфи хома шуд...» баргузар шуд, ки дар он устодону донишҷӯёни Донишқада бо маърузаҳои оиди нақши устод дар рушди илму адабиёт ва матбуоти тоҷик баромад намуданд. Инчунин дар ин конференсия порчаҳо аз ашъори пурмазмуну пурмухтавои усод низ ба сарму ишти-рокчиён расонида шуданд.

*Муродов С. омӯзгори кафедраи «Фанҳои гуманитарӣ»*

## АҲАМИЯТИ ХОССАИ РАФТУОМАДИ БЕ-РАВОДИДИ ДУКИШВАРИ БО ҲАМ ДУСТИ ТОҶИКИСТОНУ ЎЗБЕКИСТОН

Дар чараёни музокироти хоссаи Пешвоҳои ду кишвари бо ҳам ҳамсоя дар фазои дӯстӣ ва хусни тафохум, ки ба робитаҳои муосири байнидавлатӣ хос аст, масъалаҳои муҳимтарини рушду ҳамкориҳои дучониба дар ҳамаи арсаҳои манфиатҳои муштарақ ба таври амиқ мавриди баррасӣ қарор гирифтанд.



Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президент

Ҷумҳурии Тоҷикистон

Эмомалӣ Раҳмон таъкид намуд, ки: «Мардумони моро суннатҳои бисёрасраи дӯстӣ, ҳамсоғии нек ва эҳтироми ҷонибайн муттаҳид месозанд. Ҳамкорӣ бо Ҷумҳурии Ўзбекистон яке аз афзалиятҳои асосии сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон махсуб меёбад. Тасмимоти имрӯзаи мо бар заминаи музокироти суратгиранда аз бисёр ҷиҳат ҳислати таърихӣ дошта, таконбахш мебошанд. Онҳо барои марҳала ба марҳала боло бурдани муносибатҳои Тоҷикистону Ўзбекистон ба сатҳи сифатан нав асоси заминаи бозғимодро фароҳам меоваранд».

Имрӯз масъалаҳои баҳсноки вобаста ба сарҳад ҳалли худро ёфт ва ин воқеият ба ҷонибҳои имконият дод, ки шартномаи дахлдорро дар ин ҳусус ба имзо расонанд.

Бо розигии тарафайн оид ба ҷорӣ намудани низомии рафтуомади бераводиди ҷонибҳо ба муҳлати то 30 рӯз Қарор қабул гардид, ки яке аз натиҷаҳои муҳими мулоқоти сатҳи олии Тоҷикистону Ўзбекистон ба шумор меравад.

Аҳамияти барқарорсозии ҳаракат аз тариқи роҳи автомобилгард ва роҳи оҳани қитъаи Ғалаба – Амузанг махсусан таъкид гардид. Қарори қабулгардида на танҳо таъсири бузурги иқтисодӣ, балки омили беҳбудии ҳаёти иҷтимоиву иқтисодии аҳолии ҳар ду кишвар ба шумор меравад. Инчунин дар вақтҳои наздик ҷиҳати барқарор кардани иртибототи ҳавоиву автомобилӣ байни дигар шаҳрҳо бар иловаи хатсайри байни пойтахтҳои ҳар ду кишвар, ки айни замон амал мекунад, чораҳои зарурӣ андешида мешавад.

Ҳамаи ин натиҷаҳо рафтуомади шаҳрвандони ҳарду кишварро ба таври назаррас сабук гардонид, ҳамзамон ва минбаъд боз ҳам наздиктар шудани ду халқи бародар, баланд бардоштани сатҳи зиндагӣ, ҳамкориҳои тичоративу иқтисодии байнидавлатӣ, фарҳангиву умумибашарӣ ва дигар робитаҳои ҷонибҳо мусоидат менамояд.

*Ҳайтов А., Ҳайруллоев Д., омӯзгори кафедраи «Риёзи - иқтисодӣ»*

## ДАР МЕҲМОНИИ РЕКТОР

Тибқи нақшаи пешаки тасдиқнамудаи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон лоиҳаи «Дар меҳмони ректор» ин навбат рӯзҳои 6-7-апрели соли 2018 ба

Донишқадаи иқтисод ва савдои Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон, дар шаҳри Хучанд рост омад.

Дар рӯзи аввал аз рӯи барнома намоёндагон раёсати донишқада мо-меҳмононро бо савдои таблаку доира, нао сурнао карнай ва рақсу бозӣ истикбол гирифтанд, ки ба кас ҳаловат мебахшид.

Дар баробари истикбол гирифтани дастовардҳои Донишқада ва ҳунарҳои дастии қорамандону донишҷӯёно ба марази тамошо гузоштанд, ки воқеан ҳам зебо буданд. Баъдан дар толори маҷлиси Донишқада конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ тахти унвони «Даҳсолаи байналмилалӣ амал, «Об барои рушди устувор» солҳои 2018-2028» баргузор гардид, ки риштаи дӯстии ҷавонони тамоми манотиқи ҷумҳуриро ба

воситаи бахсу музокираҳои илмӣ, боз ҳам мустаккам устувор мекард. Ҳамчунин воҳӯри бо директори Донишқада номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент Олимӣ Рауф бо мо-меҳмонон ташкил намуданд, ки дар он

суҳбатгӯиҳои ватарбиятдиҳандаву самимонаи директори Донишқада моро дар як фазои хуби дӯстии ҳамдилӣ чамъ оварда, ба роҳи рост раҳнамун месохт ва ҳарчи бештар малакаи қорӣ меомӯхт. Инчунин дар қисмати дуоми рӯз барномаи ҳаҷвӣ ба намоиш гузошта шуд, ки таъби мизбонону меҳмононро шод намуда, дар лабу чехраҳои мотамошобинон хандаро арзонӣ дод. Пас аз он, тибқи барнома, мутасаддиён моро ба тамошои боғи Камоли Хучандӣ ва осорхонаи таърихӣ виллоятӣ Суғд бурданд, ки воқеан ҳам кӯчаҳои тоза, гулу гулқорӣ, гардида, дастовардҳои макбараҳои таърихӣ ва оби софу поки дарёи Сир, ки аз маркази шаҳри Хучанд мегузарад, диққати сайёҳони дохилию хориҷиро ба худ ҷалб намуда, касро шифтаю мафтун менамуд. Дар қисмати бегоҳии рӯз моро ба «Қасри сафед»-и шаҳри Хучанд бурда, дар баробари хӯроки шом барномаи фарҳангии фароғатии мукамалеро тахти унвони «Ваҳдати ҷавонон» манзурамон намуданд. Бо ҳамаи барномаи «Дар меҳмони ректор» дар Донишқадаи иқтисод ва савдои Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон ба анҷом расид. *Самилло Бозоров*





Бахшида ба рӯзи илм

## РУШДИ ИЛМ, ТАФАККУР ВА ФАРҲАНГИ ТЕХНИКӢ

Асри XXI асри итилоот аст. Давлату миллате дар ин аср пешрафта хоҳад буд, ки ба манбаи итилоот дастрасӣ дошта бошад. Дастрасӣ ба итилоотро бошад, бе техника ва технология навин тасаввур намудан ғайриимкон аст. Аз ин лихоз ҷомеаи тозаистиклоли моро, ки



рохи бунёди давлати ҳуқуқбунёд ва демократию дунявиро пеш гирифтааст, барои ҳамқадами замон будан мебояд сари ин муаммо диққати ҷиддӣ диҳад, роҳҳои босамари ташаккули тафаккур ва фарҳанги техникий афроди ҷомеаро ҷустуҷӯвадарёфтнамояд.

Маҳз ҳамин заруратро эҳсос намуда, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат Президенти кишвар, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2010-ро соли “Маориф ва фарҳанги техникий” эълон намуда буданд. Воқеан, илму фарҳанг, мактабу маориф дар табодулот ва тақомули тафаккури ҷомеаи нақши муассир доранд ва яке аз роҳҳои пурсамари ташаккули тафаккур ва фарҳанги техникий ҷомеаи ин баланд бардоштани сифати таълим ва ба талаботи ҷомеаи имрӯза мувофиқ намудани он аст.

Тафаккур бо фарҳангу маданият дар алоқамандии ногусастанӣ аст, ки якдигареро тақомул медиҳанд. Маҳз тафаккур ва сипас нутқи чидаъзо инсониятро аз олами вухуш ҷудо мекунад ва ба офарида шудани маданияту фарҳанг то имрӯз мусоидат менамояд. Ҳамзамон таърихи гувоҳ аст, ки дар давраҳои мухталиф чӣ гуна фарҳангу маданияти пешрафтаи

ҳалқияту миллате барои рушди тафаккури фарди алоҳидаи он заминаи мусоид фароҳам меоварданд. Фарҳангу маданияти иҷтимоӣ ва фарзандони фарзонаи ин миллати, аз қабилҳои Ҳомеу Софокл, Архимеду Птоломей, Афлотуну Арасту ва Галлену Гипократ ба ин гувоҳанд. Ба монанди ҳамин, фарҳангу маданияти халқҳои эронитабар барои тавлиди гавҳарони баҳри ҳикмату фазл, чун Рӯдакӣ, Синою Хайём, Берунию Хоразмӣ, Мавлавӣю Аттор, Ҷомӣю устод Айни ва амсоли онҳо мусоидат намудааст. Фарҳанги

техникикӣ як ҷузъи фарҳангу маданияти умумибашарист ва ташаккули он рушди тафаккури техникийро тақозо мекунад. Пас, чӣ гуна метавон тафаккури техникийро ташаккул дод? Барои ин мебоист ба моҳияти худӣ мафҳуми тафаккур сарфаҳм рафт.

Маърифати олам аз эҳсоси идрок оғоз мегардад. Вале барои маърифати мукаммали олам ошкор намудани асрори он танҳо аҳбор оид ба ҳосиятҳои зоҳирии ба узвҳои ҳис дастрасии ашё кофӣ нест. Барои ин зарур аст, ки аҳбори гирифташуда таҳлилу таркиб гардад, табиқӣ дода шавад ва дар шакли мафҳуми муҳокима ва ҳулосоҳу дар фикр ҷамъбасти гардад. Танҳо дар ҳамин сурат имконияти ошкор намудани ҳосиятҳои ботинӣ, моҳият ва алоқамандии муҳимтарини ашёву ҳаводис фароҳам меояд. Чунин маърифати олам маърифати мантикий буда, танҳо тавассути тафаккур имконпазир мегардад.

Тафаккур мавриди таҳқику омӯзиши илмҳои гуногун қарор дорад. Масалан, илми фалсафа тафаккурро аз лиҳози муносибати он ба ҳастӣ баррасӣ менамояд. Масъалаҳои асосии илми фалсафа мавриди тафаккур мебошанд: оё хирад, тафаккур аввалӣ аст ё материя? Оё тафаккури инсон қудрати дарки тамоми асрори оламу дорад ё на? Чунонки мебинем, илми фалсафа ба тафаккури фардӣ сару қор на-

дорад. Он маҳсули тафаккури инсониятро вобаста ба давраҳои гуногуни таърихи мавриди таҳқику омӯзиш қарор медиҳад.

Илми мантиқ бошад тафаккурро аз мавқеи шакли дурусти баъни фикр меомӯзад. Он ба тафаккури солим ва мантикий саруқор дорад.

Илми ҷомеашиносӣ (социология) ба омӯзиши афкори ҷомеа машғул аст.

Рушди тафаккури инсоният давраҳои муайянро паси сар намудааст. Дар ибтидо инсон тавассути ашёи бевосита дар доираи биноияш қарор дошта ва амалиёт намудан бо онҳо фикр мекард. Чунин намуни тафаккурро тафаккури аёнӣ-амалӣ мегӯянд.

Митнбаъд, бо пайдо шудани нутқи инсон ашёро бо ҷонишинҳои онҳо — калимаҳо ифода мекардагӣ шуд. Акнун ӯ метавонист дар сурати бевосита набудани ашё низ тавассути образи он дар борааш фикр намояд.

Тадқиқотҳо исбот намуданд, ки ҳар як намуни мушаххаси тафаккур ҳосиятҳои умумие дорад, ки дар дигар намуноҳои тафаккур низ дида мешавад. Соҳиб будан ба чунин қонуниятҳои умумии тафаккур барои ташаккули тафаккури умумии назариявӣ ниҳоят муҳим аст.

Бо назардошти гуфтаҳои боло барои инкишофи тафаккури техникий дар ҳонандагон тавсияҳои зерин мувофиқи мақсаданд:

— барои ташаккули тафаккури техникий зарур аст, ки ба системаи муайяни мафҳумҳои техникий ошно гашта, дар зимни қонуниятҳои мавҷудаи илми мазкурро аз худ намояд. Пас, мебояд ҳонандагори ҳар чӣ бештар ба олами техника ва технология ва мафҳумҳои техникий ошно намуд; ҷиҳати амалӣ гаштани тавсияи боло мебоист маҳфилҳои гуногуни эҷодии марбути техника, ба мисли “Техники ҷавон”, “Конструктори ҷавон”, “Муҳандиси ҷавон” ва ғайра дар муассисаҳои таълимӣ ташкил карда, фаъолияти он бо роҳҳои гуногун ҳавасманд гардониди шавад;

— тавассути ВАО барномаҳои маҳсуси оид ба олами техника ташкил намудан ва маҳсули ихтироъкорони ҷавонро тарғиб намудан;

— азбаски тафаккури техникий дар заминаи фанҳои дақиқ ва пеш аз ҳама, математикаю физика ташаккул меёбад, мебояд ба сифати таълими фанҳои мазкур дар макотиб диққати маҳсус дода шавад.

Азизов С., омӯзгори кафедраи “Фанҳои гуманитарӣ”

## ИФТИХОРИ АЗ АСОЛАТИ МИЛЛӢ



20-январии соли 2018 мутобиқи моддаи 19 Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиби ҳалли масъалаҳои соҳти марзиви маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон» Раиси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро оид ба иваз намудани номи шаҳрҳои Қўрғонтеппа ва Сарбанд, ноҳияи Бохтар, шаҳраки Восеъ ва деҳаи Қурбоншаҳиди ноҳияи Восеъ, деҳаҳои Шота Руставели, Тошоҳур ва Будинободи ноҳияи Ёвони вилояти Хатлон ба имзо расониданд.

Дар асоси қарори мазкур номи шаҳри Қўрғонтеппа ба шаҳри Бохтар, шаҳри Сарбанд ба шаҳри Леваканд, ноҳияи Бохтар ба ноҳияи Қўшонӣён, шаҳраки Восеъи ноҳияи Восеъ ба шаҳраки Хўлбук, деҳаи Қурбоншаҳиди деҳоти Гулистони ноҳияи Восеъ ба Меҳробод, деҳаи Шота Руставели деҳоти Ситораи Сурхи ноҳияи Ёвон ба деҳаи Саргах, деҳаи Тошоҳур деҳоти ба номи Ҳасан Ҳусейнови ноҳияи Ёвон ба деҳаи Боғдара ва деҳаи Будинободи деҳоти Гулсара Юсуфоваи ноҳияи Ёвон ба деҳаи Зарриндашт иваз карда шуданд.

Дар даврони соҳибистиклолӣ ташаккули забони давлатӣ, инчунин ба хотири баланд бардоштани ҳисси худшиносӣ ва арҷ гузоштан ба таърихи халқ, эҳёи баъзе номҳои ҷуғрофӣ таърихӣ, ки ба мамлақати мо бевосита тааллуқ доранд, амри воқеӣ ба ҳисоб меравад. Халқе, ки гузаштаи худро эъти-

роф намекунад ва аз гузашта сабақ намеомӯзад, имрӯзу ояндаи худро ташаккул дода наметавонад. Аз ин рӯ, эҳтиром гузоштан ба гузаштаи халқ нақши калидӣ дошта, аз нав зинда гардонидани суннату анъанаҳои миллӣ, маросиму

ҷашнҳои қадимӣ ва эҳё кардани номҳои ҷуғрофӣ таърихӣ халқ ба манфиати ҷомеа ва мамлақат мебошад. Маҳсусан, зинда гардонидани номҳои таърихӣ ва ба ҷаҳорҷўбаи меъёрҳои забони тоҷикӣ мутобиқ намудани онҳо боиси шиноختи дируз ва таҳкими ҳофизаи таърихӣ мегардад. Ба ин хотир солҳои охир дар ҷумҳурии мо як қатор номҳои таърихӣ ҷуғрофӣ аз нав эҳё шуда, аз ҷониби мардум дастгирӣ ёфтанд ва макони воқеии хдро аз нав соҳиб шуданд. Номҳои Суғду Хатлон, Рашту Лахш, Чайхуну Сайхун ва дахҳо дигар макони ҷуғрофии мамлақат моро бо гузаштаи дури халқи тоҷик пайванд менамоянд ва ин номҳои ҷуғрофӣ низ воситаи муҳими худшиносӣ ва ифтихори миллӣ мебошанд. Дар ҳақиқат зинда гардонидани номҳои ҷуғрофӣ барои насли наврас ва ояндаи мамлақат аҳамияти бузург дошта, рукни давлатсозии миллӣ низ ба шумор меравад. Бояд гуфт, ки дар тӯли қарнҳо бо омадани қавму қабалаҳои мухталиф дар мавзӯҳои тоҷикӣ таърихан тоҷикон маскун буданд, бархе аз номҳои аслии шаҳру ноҳияҳо, деҳаҳо, маҳаллаҳо, кўҳҳо, дарёҳо ва ғайра тағйирӣ ном кардаанд, ки ба асолати забони тоҷикӣ соғир нестанд. Ин аст, ки яке аз муҳимтарин самтҳои сиёсати забонии Ҷумҳурии Тоҷикистон, иваз намудани номҳои ғайримеъёрӣ ҷуғрофӣ ва ба суннати номгузории миллӣ мутобиқ сохтани онҳо мебошад.

Номҳои таърихӣ ҷуғрофӣ барои халқи тоҷик саҳифаҳои дурахшони гузаштаи миллатмонро ба ёд оварда, дар маз-

муни онҳо хотираи мардум ҷой гирифта, давраҳои ниҳоят дурахшони халқ дар гузашта бо ин номҳои алоқаманд мебошанд.

Бояд қайд кард, ки иваз намудани номҳои шаҳру ноҳияҳои мазкур бо назардошти ду ҷанба сурат гирифтааст. Аввалан, ба суннати номгузории миллӣ мутобиқ сохтани онҳо ва сониян, эҳёи номҳои миллие, ки таърихан дар ин мавзӯҳо вучуд доштанд. Бохтар-дар баробари номи яке аз се вилояти таърихӣ Мовароуннахр (Суғд ва Хоразм) будан, инчунин номи қалонтарин шаҳр ва пойтахти давлати Қўшонӣён ба ҳисоб мегардад. Қисмати қалони давлати Қўшонӣён — Вароруд аз ҳамин марказ идора карда мешуд. Дар забони қўшонӣю бохтарӣ калимаи «Бохтар» хеле маълум буда, дар лугатҳо ба маънии «ғарб, магриб» ва ҳам «шарқ, ховар» омадааст. Аммо баъзе донишмандон онро ба маънии «ғарб» афзалият дода, ба маънии «шарқ» калимаи «ховар» — ро тавзеҳ додаанд. Он дар забони авестӣ, суғдӣ ва бохтарӣ дар ҷараёни гузашти солҳо бо баъзе тағйироти овой дучор шуда, аслан маънои «ғарб»-ро ифода менамояд. Топоними ҷуғрофӣ «Бохтарзамин» низ аз ҳамин ҷо сарчашма гирифта, ба маънои «кишварҳои ғарбӣ, магрибзамин» фаҳмида мешавад. Ҳамчунон мардумоне, ки дар шимолу ғарбии Ҳинд зиндагӣ мекунанд, онҳоро бохтарӣ ва ё балхӣ меномиданд. Баъдҳо маънои «Бохтар» дар забони суғдӣ роҳ ёфта, ба сифати макони ҷуғрофӣ муаррифӣ шудааст. Аз нигоҳи таърихӣ Бохтар номи қадимии Балх низ ба ҳисоб рафта, қаламрави он ҳамчун вилояти таърихӣ қисмиҳои марказӣ, ҷанубӣ ва шарқии Тоҷикистони ҳозираро фаро гирифта, тайи асрҳои миёна ва минбаъд тобеи Хатлон ва ҳокимони Қубодиён буда, таърихан дар ҳудуди шаҳрҳои қадимии Вахш, Леваканд ва Халовард қарор доштааст.

Ҳайруллоев Д., Хаитов А., омӯзгори кафедраи «Риёзи - иқтисодӣ»



## БА ҚАДРИ АЧДОДИ ОРИЁНАЖОДИ ХУД БИРАСЕМ

«Худшиносии миллӣ, ифтихори миллӣ ҳаргиз маънои онро надорад, ки мо худро ба дигар халқҳо муқобил гузорем, зеро ҳар халқ дар таърих мақому манзалати хос дорад, мувофиқи шароити ҷуғрофию таърихии хеш дар тамаддуни башарӣ сахл гирифтааст».



Ахмадҷон Ализода, мушовири ректор

Донишманд ва таърихшиноси маъруфи Фарб Десмонд Стюарт як далели хеле пандомез ва ибратбахше оиди хислатҳои инсонпарваронаи ачдоди бофарҳанги тоҷик оварда мегӯяд, ки: «Ягон намояндаи ин фарҳанги оламшумул (фарҳанги халқи тоҷик, А.А.) бунёди миллии худ ҳарфе нагуфтааст, баъзан аз кадом маҳал баромаданаҷ ва ба

кадом мазҳаб тааллуқ доштанаҷро ёдрас кардааст, вале аз кадом қавму миллат буданаҷро не».

Барои ниёғони олимашраби мо гоҷи инсонпарастӣ-гуманизм, ки худ нахуст асосгузонаҷон буданд, аз ҳама боло меистад ва онҳо воқеан таҷассумгари каломии олиии пайғамбари ислом ҳазрати Муҳаммад (с) буданд, фармудааст: «Ифтихор бо фазилят беҳ аз фаҳр бо наҷод аст».

Дар иртибот ба гуфтаҳои боло бояд ҳар як фарди бонаҷну номӯс дарси ҳештаншиносии аз худ намоҷд, ки он маънои огоҳӣ доштани аз фарҳанги миллӣ ва намоҷдағони бузурги миллат мебошаҷд, инҷунин ўро лозим аст, ки аз худ дар дунё нишоне аз одаму одамгарӣ, ватандўстӣ ва ҳувияти миллӣ ёдғор гузораҷд. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар асарашон «Аз Ориён то Сомониён» роҷеъ ба ин масъала ҷунин гуфтаанд: «Мо ба гузашта ба хотири парастии содалавҳонаи ниёғон не, балки барои тақвияти рӯҳи созандағӣ, бузурғдошти хотираи нахустаҷдоди роҳкушои мо, ки дар дарозии таърих ба иқдомҳои нав камар баста ба дастовардҳои бузурғу ғайриоддӣ ноил гаштанд, руй меоварем».

Воқеан дар давраи навини истиклолияти Тоҷикистон дарси аввали худшиносии миллӣ аз ҷониби Сарвари мамлакатамон дар сурати ниҷату амалҳои нек ва инҷунин асарҳояш пешкаши халқи тоҷик ва тоҷикистониҷо гардонида шудааст, ки барои ҳамағон дарси ибрат мебошаҷд. Бо сарфарозӣ бояд кайд кард, ки таҳкурсии устувори ин амалҳоро воқеаи таърихии ба имзорасии фармони Президенти Тоҷикистон оид ба таҷлили 1100-солағии Давлати Сомониён гузошта буд. Ин фармон дар дили тоҷикон шўълаи умедро ба фардои нек барафрўхт ва душманони дохиливу берунии моро ба ваҳму ҳарос овард, гарҷанде ҳадағи асосии таҷлили ин иди фарҳунда аз баланд бардоштани хисси миллӣ, ифтихори давлатдорӣ, якпорҷағии халқу Ватан иборат буд. Дар ин бора

Президенти мамлакат дар воҳўрӣ бо ҷавонони лаёқатманди лўмнўрӣ моғии майи соли 1998 хеле возеҳ баён карда буданд: «Мо ҳаргиз даъвои шовинизм ва бузурғманишӣ надорем. Танҳо меҳохем, ҳамҷун давлати соҳибистиқлоли миллӣ аз ҷанғоли карахтӣ ва бегонапарастӣ раҳида, дар зери парҷами тамаддуни гузаштағон ба ифтихори миллӣ, худшиносии ва ваҳдати миллӣ бирасем».

Ин фармон, ин амри нек идомаи таъбири ватанпарастона ва пурифтихори амир Исмоили Сомонист, ки фармуда буданд: «То ман зинда бошам, бораи (девори) вилояти Бухоро ман бошам».

Рўзҳои ҷашнғии иди 1100-солағии Давлати Сомониён тамоми Тоҷикистон, тоҷикони дунё ва аҳли башар шоҳиди амалишавии ниҷтаҳои неки Сарвари давлат ва лаҳзаҳои таърихии тантанаи адолати маънавий ва фарҳанғи ин миллати тамаддунсозу инсонпарвар гардиданд. Ҷаноби Рибакон, ки ба ҳайси намоҷндаи давлати Русия дар тантанаҳои ҷашнӣ меҳмони тоҷикистониён буд, зимни суҳанронии худ бо эҳсосоти баланд арз доштанд: «Тоҷикон миллати хушбахтанд, ки роҳбарашон масъалаҳои давлати худро тавассути рў ба фарҳанғ овардани ҷомеа халлу фасл менамоҷд, дар ҳолате, ки роҳбарони мамлакатҳои абарқудрати дунё халли бисёр мушкилоти даврони худро тавассути истифодаи силоҳ ва зўрвараӣ хал кардани мешаванд».

Бароитақвиятисатрҳои иншошуда, азшоҳкориҳои аҷдодони халқи тоҷик дар сиёсат, давлатдорӣ, ҳунармандӣ, косибӣ, меъмориӣ, шаҳрсозӣ, илм, наҷму наҷр ва дин ба тарзи муҳтасар ёдовар мешавем.

Дар таърихи башарият соҳти давлату давлатдории халқҳоро аз рўи фалсафа ва ҳикмати онҳо муайян месозанд. Ҷунончи, фалсафа ва ҳикмати Ҷинро мисол меорем, ки яке аз намоҷндағони он Кун-сю ё Конфусийос (асри VI пеш аз милод) буд. Тамаддуни Ҷин қадимтарини тамаддунҳо ҳисоб мешавад ва донишманди муосири эронӣ Муҳаммад Рашшод барҳақ фармудааст: «Таърих аз рўзе, ки ҷашм бар ҷаҳон кушод, Ҷинро ҳамҷунон кишвари мутамаддин дидааст».

Дар Ҷинд низ фалсафа ва ҳикмат умри хеле қадимӣ доранд, ки падидаҳои онро мо имрўз дар расму оинҳои дини Браҳма ва фалсафаи Буддо мебинем. Миср ва Юнон низ дорои таъриху тамаддуни қадимӣ мебошанд. Меарзад, ки ин лаҳза номи аввалин мунаҷҷими юнонӣ Анаксимандр (асри VI пеш аз милод), файласуф ва рўҳшинос Ҳераклит, Демокрит (асри V пеш аз милод), Фисогурас (Пифағор), ки падари риёзиёт хонда мешавад (соли таввалудаҷ 532 то милод), Суқрот, Афлотун, Арасту ва Эпиқурро ба забон бигирем. Ин хирадмандони юнонӣ ҳам бинои илму фарҳанғи халқи худро пояғузори кардаанд ва ҳам барои тамоми башарият заминаи маънавий гузоштаанд.

Вале бо ифтихори бузурғ бояд гуфт, ки аҷдодони халқи тоҷик пеш аз юнониҷо дорои ҳикмату фалсафа ва мутаносибан давлату давлатдорӣ буданд. Соҳти давлатдории ниёғони халқи тоҷик аз даврони асотирии Пешдодиён ибтидо меғирад, ки зиёда аз 5 ҳазор сол пеш арзи ҳастӣ доштаанд. Бино ба маълумотҳое, ки олимони бузурғи тоҷик Абурайҳони Берунӣ дар «Осорул-боқия»-и худ овардааст, аз замони «Шоҳи аввалини» олам Каюмарс то подшоҳи аввалини сулолаи Пешдодиён-Хушанғ, ки лақабаш «Пешдоди додвар» буд, 285 сол сипарӣ мешавад ва ин сулола 2370 сол ҳукмронӣ мекунад. Баъди ин давраи сулолаи Каёнӣён оғоз меғарад, ки сарсулолаи онҳо Кайқубод ном дошт ва то намоҷндаи охирини онҳо-Доро бинни Доро, 984 сол идома меёбад, яъне то он даме, ки Доро аз ҷониби Искандари Мақдунӣ (Александр Македонӣ) соли 331 пеш аз милод кушта ва ин сулола пароканда карда мешавад.

Баъди марғи Искандар (Александр) ҳокимияти сулолаи Ашкониён оғоз меғарад. Ин сулола зиёда аз 300 сол ҳукмронӣ мекунад ва сарсулолаи онҳо Ашқ бинни Ашқон ном дошт. Давлатдории Ашкониён дар солҳои дусадуми солшумории мелодӣ ба поён мерасад ва ҷои онҳоро авлодони Сосониён ишғол мекунад. Давлатдории Сосониён бештар аз 440 сол давом карда, соли 651 мелодӣ аз ҷониби арабҳо барҳам дода мешавад. Сулолаи Сосониён аз Ардашер бинни Бобак (бо лақаб «Гирдоваранда») оғоз шуда, бо Яздигурд бинни Шаҳриёр ба охир мерасад.

Анҷанай таърихии давлатдории аҷдоди тоҷиконро баъдтар Тоҳириён (солҳои 821-873), Сафғориён (солҳои 873-903) ва Сомониён бузурғ (солҳои 875-999) идома додаанд, ки то асри X ва XI тўл кашидааст. Дар давоми таърихи қариб 6-ҳазорсолаи давлатдории тоҷикон, беҳтарин шакли соҳторҳои давлатиро Сосониён ва Сомониён ташкил карда буданд, вале дар даврони Сомониён сурати муназзамтар (конститутсионӣ) дошт ва аз девонҳои (вазиратҳо)-и зиёде иборат буд. Ин девонҳо масъалаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ҳарбӣ ва ҳуқуқии давлатро халлу фасл менамуданд. Хусусан, ба масъалаҳои иҷтимоӣ бештар диққат дода мешуд. Низомии давлатдории Сомониён аз беҳтарин расму оини давлатдорӣ аҷдодомон, алалҳусус Сосониён неки баҳравар гашта буд ва дар тўли садсолаҳо манбаи ибрату омўзишу истифодаи халқу давлатҳои зиёде дунё гардидааст.

Умуман таърихи давлату давлатдорӣ аҷдоди халқи тоҷикро китоби муқаддаси дини қадимаи зардуштии онҳо «Авасто», инҷунин ҳамосаҳои «Шоҳнома»-и Ҳаким Фирдавсӣ, «Шоҳнома»-ҳои Масъуди Марвазӣ, Абумуаййиди Балхӣ, Абумансури Дақиқӣ, инҷунин китобҳои қадимаи аз қабиле «Хватайнома» (Худойнома), «Корномаи Арташери Побакон» («Корномаи Ардашери Бобакон»), «Ётқори зарирон» («Ёдғори зарирон»), ки бо забонҳои қадимаи пахлави, суғдӣ ва бохтарӣ, яъне асосу решаи забони имрўзай тоҷикӣ, таълиф шудаанд, муайян месозанд.

Дар бораи китоби «Авасто» ва шахсияти Зардушт (Зартушт) маълумотҳо кам нестанд, вале як ҷизро бояд хотирасон намоем, ки ақидаҳои олимони доир ба пайдоиши номи Зардушт, дин ва фалсафаи ӯ гуногун мебошаҷд. Баъзе муҳаққикон таъкид мекунанд, ки мафҳуми «зардушт» ва ё «зартушт» илм ва ё исми шахс нест, балки ҷун калимаҳои «хирбод», «мўъбод», «ростӣ», «азарвон», мағнии рўҳонӣ, поксирит, порсо, ботакво будан ва ростғиро дорад.

Инҷунин, бархе ақида доранд, ки зартуштҳо дар се давраи таърихии бостонии мардуми орёнаҷод зуҳур кардаанд. Зардушти аввали 6 ҳазор сол қабл аз мелод, Зардушти дуввумӣ дар аҳди Пешдодиён ва сеюмӣ дар аҳди Ҳахоманишиён арзи ҳастӣ кардаанд. Аз Зартуштҳои аввали ба дуввумӣ то имрўз ҳеҷ гуна асаре боқӣ намондааст. Фақат аз Зардушти сеюмӣ (байни асрҳои VII ва VI пеш аз мелод) китоби муқаддаси «Авасто» ёдғор мондаасту бас. Дар давлатдорӣ давраи тоисломии ниёғони халқи тоҷик усули аҳкоми оини Зардушт: «Гуфғори нек, пиндори нек, рафғори нек» пояи асосии он ба ҳисоб мерафт. Бо вучуди ин дар аҳди салтанати Ҳахоманишиён рўҳониён ба ҷуз иҷрои вазиғаҳо ва амалҳои рўҳонии хеш ба кори дигаре машғул намешуданд.

Мувофиқи таълимоти «Авасто» дар аҳди қадим ҷомеа ба табақаҳои гуногун тақсим мешуд. Ағар аёну ашроф, олимони, шоирон, мунаҷҷимон, муҳосибон, табибон, омўзғоронро ба ҳисоб нағирем, пас табақаҳои ҷомеа аз рўҳониён, ҷанғоварон, пешаварон ва кишоварзон иборат буданд. Дар он замон ғулумӣ ва ғулумдорӣ роиҷ набуд ва ё ғулумонро танҳо аз ғаниматҳои ҷанғӣ ба даст меоварданд, вале аҳолии маҳаллӣ ҳеҷ вақт аз ҷониби ашрофзодағон ҳамҷун ғулум истифода бурда намешуд. Бар замми ин, дар он замон барои бақои ояндаи авлоди пурқувват ва қавму қабилеи тифоқ созмон додани оила дар асоси никоҳи шаръӣ ҳатмӣ буд. Дар аҳди Анўшервон қарордод шуда буд, ки ба онҳое, ки қудрати молиявии ташкили оила ва никоҳро надоранд, аз ҷониби давлат қўмаки моддӣ расонида шавад.

Барои қонуншиканӣ ва риюа накардани аҳкоми давлатӣ дар аҳди давлатдорӣ қадим ҷӣ фарди оддӣ ва ё ҷӣ масъули дарборӣ ҷазои сазовор меғирит. Ҳеродот нақл мекунад, ки Камбуча-подшоҳи Ҳахоманишӣ, яке аз қузоти подшоҳиро, ки барои судури як ҳукми ғайриодилона пора гирифта буд, пуст канд ва маснадаҷро бо пусти худаш пушонид ва ба писари он козӣ дастур дод, то ба ҷои падар бар ҳамон маснад (курсӣ) ба қазоват (қозигӣ) бинишинад ва ҳаmeshа ин маснадро ба хотир дошта бошаҷд.

Дар санъати меъмориӣ ва шаҳрсозии аҷдоди мо мақбараи Амир Исмоили Сомонӣ осори беҳамто ва далели баландмоғии донишмандони гузаштаи тоҷик ба ҳисоб меравад, ки дар тўли зиёда аз ҳазор сол ҳамҷун нишонаи мўъҷизакориҳои давлати Сомониён ба наслҳои оянда ёдғор мондааст.

(Давомаш дар шумораи оянда)